

5. ПОШУКИ ОБДАРОВАНOSTІ

Марина Максимівна Нагнибіда,
молодший науковий співробітник
відділу діагностики обдарованості
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3157-7155>

УДК 37.091.212/3

DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2019-2\(73\)-83-89](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2019-2(73)-83-89)

ПРОФОРІЕНТАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Анотація.

У статті описано профорієнтаційну діяльність, що здійснюється в системах шкільної освіти різних країн, а саме в США, Франції, Німеччині, Японії, Великій Британії, Канаді. Проаналізовано історію розвитку та становлення профорієнтації. Визначено основні елементи організаційної структури профорієнтаційної служби в цих країнах. Зокрема окреслено проблеми профорієнтації обдарованих. Виокремлено потреби обдарованих підлітків щодо професійної інформації. Визначено гендерні відмінності у сприйнятті власної майбутньої професії серед обдарованих підлітків. Описано світовий досвід у діяльності з профорієнтації обдарованих дітей.

Ключові слова: профорієнтаційна діяльність; обдарованість; ринок праці; професійне самовизначення; профадаптація; обдаровані підлітки.

Становлення профорієнтації як нового напрямку в педагогіці і психології виникло наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. Профорієнтація стала допоміжною ланкою у виборі професій для молоді, адже вона була зумовлена стрімким розвитком світової економіки та бурхливим збільшенням кількості видів професій. Потрібно зазначити, що в кожному суспільстві сформувалася власна система профорієнтації з певними нюансами й особливостями.

Мета статті – проаналізувати світовий досвід проведеної професійної орієнтації, що допомагає самовизначенню обдарованій молоді у виборі професії, розвиває вміння оцінювати себе в контексті ринку праці, а також здатність бути професійно конкурентоспроможним на прикладі декількох світових країн.

Професійна орієнтація – це комплекс взаємозалежних економічних, соціальних, медичних, психологічних і педагогічних заходів, що спрямовані на формування професійного покликання, виявлення здібностей, інтересів, придатності та інших факторів, які впливають на вибір професії або на зміну виду діяльності [1].

Сьогодні дослідники виділяють три головні моделі профорієнтації: 1) американську, 2) західноєвропейську, 3) японську. Перші лабораторії профорієнтації з'явилися у 1903 р. в Страсбурзі (Франція) та 1908 р.

в Бостоні (США). США вважають країною, яка стала основоположником профорієнтації. Так, у Бостоні на початку ХХ ст. було відкрито перше професійно-консультаційне бюро. Засновником концепції професійної орієнтації вважають Т. Парсонса, американського соціолога-теоретика, який розробив концепцію. Її сутність полягає в тому, що кожна людина має індивідуальні та неповторні риси, які відрізняють її від інших людей. Необхідно зауважити, що будь-яка професійна діяльність може бути виконана лише з урахуванням певних виробничих факторів, характерних для певної професії. Необхідно, щоб риси особистості відповідали факторам, яких потребує та чи інша професія [2]. З того часу профорієнтація стрімко розвивалася завдяки розвитку американської економіки та формуванню конкурентоспроможної ситуації на ринку праці.

Сьогодні профорієнтація в Америці має розгалужену структуру. Згідно з Конституцією США керівництво діяльністю шкіл і все шкільне законодавство перебувають у віданні відповідних органів штату [3]. Окрім шкіл до структури профорієнтаційної діяльності з молоддю входять служби зайнятості населення. Особливістю цієї діяльності в США є наявність як державних, так і приватних служб зайнятості. Головну роль в американській системі профорієнтації відіграє школа, а консультаційна служба Guidance працює в кожній школі Америки.

Психолого-педагогічна служба Guidance здійснює виховний вплив на американських учнів з метою формування в них певних особистісних якостей, а також бере активну участь в їхній соціалізації. Вона фіксує академічні успіхи, здійснює контроль за ідеологічним і моральним розвитком, сприяє вирішенню конфліктів, що виникають в учнів, зорієнтовує на вибір тієї чи іншої професії [4]. Guidance має декілька підрозділів:

- 1) інвентарна служба (здійснює збір інформації про кожного учня);
- 2) служба інформації для учнів у трьох сферах (освітній, професійній та особистісно-соціальної);
- 3) консультативна служба (індивідуальні та групові консультації учнів);
- 4) служба працевлаштування (допомагає випускникам з працевлаштуванням);
- 5) служба контролю, що збирає відомості про долю випускників шкіл.

Згідно із законом щодо професійного консультування від 1981 р., профконсультування в американських школах здійснюється впродовж отримання освітніх послуг дитини. Фахівець заводить окремі досьє на кожного учня, яке потім з його (учня) згоди, передається до служби зайнятості після закінчення школи. Профконсультант ознайомлює учнів зі світом професій, допомагає з пошуком інформації щодо змісту та вимог до певних професій, які зацікавили їх. Фахівець координує діяльність вчителів щодо профорієнтації, допомагає батькам у розвитку інтересів дитини з урахуванням її здібностей [3].

Останніми роками спостерігається тенденція зацікавленості молоді під час вибору професії питанням актуальності обраного шляху. Нові запити підростаючого покоління стали основою виникнення освітніх програм «Академія Х», «Від школи до праці». Ціль цих програм полягає в підготовці молоді до самостійного трудового життя [3; 5].

Результатом успішного функціонування системи профорієнтації в США є різноманітність теоретичних концепцій і освітніх програм з практичної підготовки учнів до вибору професії, безперервність профорієнтаційної діяльності в школі та масове використання інформаційних ресурсів.

Школи в Сполучених Штатах пропонують широкий спектр програм для учнів, які обдаровані в академічних областях, мистецтві, лідерстві та спорті. Окрім того, в Інтернеті є безліч ресурсів із консультування обдарованих для американського сегмента користувачів.

Лідером з профорієнтації в Європі є Франція. Система профорієнтації там створена на державному рівні та координується діяльністю трьох міністерств, а саме – праці, охорони здоров'я та освіти [6]. Високі показники професійного самовизначення французької молоді переважно зумовлено наявністю у Франції значної кількості: центрів з інформації та орієнтації, що співпрацюють з різними суспільними організаціями (асоціація батьків, центри професійної підготовки, біржа праці); служб інформації (Національний інститут педагогічних досліджень тощо). Вони моніторять

і збирають інформацію про актуальне становище на ринку праці [7]. Спеціалісти з профорієнтації у Франції сприяють налагодженню взаємозв'язку позашкільної та шкільної профорієнтації за допомогою співпраці з класними керівниками та шкільними психологами. Членами так званої профорієнтаційної ради класу є *спеціаліст з профорієнтації, класний керівник і шкільний психолог*. Вони надають інформацію учням про світ професій та про наявну ситуацію на ринку праці. Також вони провадять та організують навчально-виховальну профорієнтаційну діяльність; розробляють матеріали для профорієнтаційних занять, організують екскурсії та перегляд фільмів профорієнтаційного напрямку, проводять індивідуальні консультації тощо [6; 8].

Для системи профорієнтації у Франції характерним є жорстке законодавче регулювання. Закон «Про освіту» вимагає орієнтаційного оцінювання здібностей учнів, починаючи з перших класів і послідовної діяльності з профвідбору протягом періоду обов'язкового навчання.

У французьких школах головний акцент у профорієнтаційній діяльності роблять на учнів віком 15–16 років шляхом групових і, рідше – індивідуальних профконсультацій.

На думку французьких фахівців, учні найбільше потребують отримання об'єктивної інформації, оскільки більшість з них може зробити вибір професії самостійно, спираючись на наявну інформацію і не користуючись послугами профконсультантів. Тому в школах переважають групові форми профорієнтаційної діяльності, що пояснює недостатню кількість профконсультантів [9].

Отже, висока кваліфікація фахівців, державне регулювання та наявність профорієнтаційної ради класу забезпечують ефективність французької системи профорієнтації.

У Німеччині профорієнтацію учнів здійснюють за допомогою опитувань, консультацій, тестів, спільних заходів з організаціями батьків. Особливості німецької профорієнтації полягають у тому, що кожний учень заповнює робочий зошит, де зазначає інформацію про сім'ю, вказує особисті інтереси, нахили, майбутні професійні наміри. Цей робочий зошит разом із додатковими даними про академічну успішність і результатами тестування є основою для профконсультацій. Якщо виникає така необхідність, то профконсультант може звернутися за допомогою до відповідних спеціалістів медичної та психологічної служби [13].

Працевлаштування населення – монопольна функція Федерального інституту зайнятості Німеччини. На законодавчому рівні заборонена організація приватних агенцій зайнятості. Школи також не мають права займатися професійним влаштуванням випускників. Тобто в країні на державному рівні об'єднано функції профорієнтації та працевлаштування.

Значний інтерес для дослідників становить система профорієнтації в Японії. Характерною рисою японської системи профорієнтації є той факт, що про-

форієнтаційна діяльність майже стовідсотково зосереджена в середній школі, на відміну від тієї ж Франції, де значний пласт цієї діяльності належить спеціалізованим центрам профорієнтації. Основою державної системи профорієнтації в Японії є Державна служба забезпечення зайнятості (ДСОЗ). Її головним завданням постає інформаційне забезпечення всіх підрозділів системи освіти (через фільми, слайди, довідники професій), складання до початку навчального року прогнозного попиту на робочу силу, спільні з системою освіти доробки програм з підготовки вчителів-профконсультантів з питань потреб і пропозицій на ринку праці [9].

Організація профорієнтаційної діяльності в Японії обумовлена особливостями системи освіти, однією з головних цілей якої є *підготовка до кар'єри*: надання учням поверхневих знань про різні професії, розвиток у дітей професійних навичок і збільшення здатності до вибору майбутніх курсів, що відповідають запланованому професійному шляху, який відповідає їх особистісним нахилам і здібностям. Для контролю за формуванням готовності підлітків вибрати професійний шлях і для підготовки до професії С. Фукуяма розробив тест, що дає змогу кількісно оцінити цю здатність учнів. Тест отримав назву «F-тест» (Fukuuyama-тест). Автор виокремлює три основні чинники усвідомленого вибору професії: 1) *самоаналіз*, 2) *аналіз професій*, 3) *професійні проби*. Щоб виявити потенційні можливості, учні аналізують власний характер, вміння, навички, інтелектуальні здібності та фізичну силу. Самоаналіз здійснюється в поєднанні зі спостереженням, вивченням і оцінюваннями експертів-дорослих – учителів, психологів, батьків – для своєчасної корекції самооцінки. Аналіз професій полягає у вивченні можливих видів занять. Професійні проби дають змогу набути досвіду в тій діяльності, яку обрав учень, і визначити, чи відповідає її характер його здібностям і вмінням. Реалізація цього підходу передбачає самостійне виконання роботи учнем, з покладанням відповідальності на нього. Щороку японські підлітки на вибір беруть участь у різних видах діяльності з 16 фіксованих сфер. До них належать: рослинництво; тваринництво; рибальство; виготовлення речей двох типів (ті, що наближаються до сфери промислового виробництва; ті, що ближче до сфери обслуговування та ремесла); робота з механізмами; канцелярська робота; бізнес; забезпечення контактів із людьми; заготівля продуктів харчування; проектні та креслярські роботи; приготування їжі; догляд за людьми; публічні виступи; спортивні заняття; дослідна діяльність. Виділені групи професій відображають ринок праці в Японії. У них представлено такі види діяльності – взаємодія з людиною, технікою, природою, знаковими системами, художніми образами. Упродовж трьох років учні обов'язково мають пройти 48 професійних проб. Отриманий ними професійний досвід фіксують у F-тесті. Експериментальні професійні проби дають дитині змогу визначити рівень власної готовності до обраної професії та адаптаційні

можливості професії щодо індивідуальних властивостей, інтересів, устремлінь [10]. На нашу думку, цей факт обумовлює високий рівень самовизначення японських учнів.

Щодо стрімкого розвитку профорієнтації у Великій Британії, то в цій країні у другій половині ХХ ст. ситуація була зумовлена значним зниженням економічного зростання та послабленням конкурентоспроможності на світовому ринку. Ця ситуація спонукала уряд країни приділити значну увагу питанню профорієнтації. За результатами було виділено фінансові асигнування та значно збільшилась кількість і масштаби державних програм [11]. Також видано спеціальний Закон (1973 р.) щодо служб профорієнтації, сутність яких полягала в тому, що профорієнтаційна діяльність має здійснюватися з учнями на всіх етапах навчання [12]. З плином часу у Великій Британії було відкрито спеціальні агентства, які надають послуги з профорієнтації. Причому останніми роками спостерігається посилення ролі школи щодо профорієнтації учнів. Систематичні профорієнтаційні курси обов'язково мають бути включені до освітніх програм [11].

Значну роль у системі профорієнтації Великої Британії (так само як і у Франції) відіграють профконсультанти. Їхні функції у Великій Британії подібні до функцій колег у Франції, але з певними відмінностями. У Франції профконсультант – працівник Центру з профорієнтації, а у Великій Британії (як і в США) він є членом шкільного колективу. Профорієнтаційна діяльність у Великій Британії базується на активних освітніх формах і методах. Значну увагу приділяють рольовим іграм, які імітують різні трудові операції. Активно використовуються форми та методи профорієнтаційної діяльності. Це сприяє створенню міні-підприємств в англійських школах, де учні визначають вид продукції, що створюється, або послуги, що надаються. Учні самі проводять маркетинг, здійснюють продажі, що є активною формою профадаптації.

Необхідно відзначити поєднання профорієнтаційних послуг і допомоги з працевлаштування. Ця особливість британської системи профорієнтації відрізняє її від аналогічних служб інших країн (наприклад, у Франції та США служби зайнятості відмежовані від профорієнтаційних служб).

Ще однією відмінною рисою британської профорієнтації є наявність безлічі наукових підходів. Профорієнтація на практиці використовує теоретичні дослідження британських учених у цій сфері, серед яких: Г. Еган, К. Роджер, Д. Баретт, Д. Вільямс та ін. Саме концептуальні відмінності та пошук нових підходів у теорії та практиці профорієнтаційної діяльності забезпечує її розвиток і подальше вдосконалення [11; 12].

Цікавий досвід із профорієнтації має Канада. Останніми роками в цій країні впроваджено нові форми професійної орієнтації (розраховано не лише на учнівську молодь, як було раніше, а й на дорослу аудиторію), налагоджується взаємозв'язок з іншими

напрямами державного регулювання підготовки та використання робочої сили. У Канаді створено нову, багатоступеневу систему професійної орієнтації, що побудована на новітніх принципах. Профорієнтаційна діяльність з учнями починається в ранньому підлітковому віці, але обмежується стінами школи та стає більш різноманітною за формою. Швидкий розвиток отримала консультативна допомога дорослим працівникам – їй відведена одна з ключових ролей у процесі адаптації працівників до умов, що постійно змінюються з огляду на розвиток економіки [9].

Важливою для вибору майбутньої професії та підготовки до самостійного трудового життя вважають роботу підлітків за наймом упродовж літніх канікул. Тимчасова трудова діяльність учнів з 13–14 років (згідно з дослідженнями соціологів, саме цей вік більш сприятливий для формування загальних трудових навичок) незалежно від достатку сім'ї була широко поширеною практикою і раніше. Останніми роками до організації найму учнів активно приєдналися державні органи праці. Відомості про можливості влаштування на роботу можна отримати в інформаційних відділах центрів сприяння найму (ЦСН). У Канаді налічується понад чотирьох сотень постійно діючих центрів загальнонаціональної державної служби сприяння найму. Їх головним завданням є збір і поширення інформації про вакансії та вільну робочу силу, консультування працівників з питань найму та професійної освіти, а також консультування підприємців з різних питань, які пов'язані з використанням робочої сили.

Головну роль у працевлаштуванні учнів під час літніх канікул відіграють тимчасові (квітень–вересень) спеціально створені для цієї мети центри, співробітники яких – старшокласники та випускники коледжів та університетів – проходять короткий курс підготовки за допомогою консультантів з ЦСН. Вони укладають контракти з різними державними та приватними організаціями, домовляючись про терміни, обсяг роботи та оплату (іноді оплата частково або повністю здійснюється за рахунок державних коштів, що виділяються на спеціальні програми працевлаштування молоді в літній період). Ідеться про благоустрій вулиць, парків, спортивних і дитячих майданчиків, посадку лісу тощо. Учні старших класів залучають також для нагляду за маленькими дітьми, допомоги персоналу в будинках для людей похилого віку та лікарнях. Під час організації найму студентів ураховують рівень і профіль вже отриманої ними професійної підготовки [9].

У контексті аналізу різноманітності форм профорієнтації важливою для молоді формою пізнання «світу професій» є самостійні заняття в спеціалізованих центрах професійної орієнтації (їх назву можна приблизно перекласти як «центри вибору»). Це новий, особливий тип установ, які обладнані автоматизованими інформаційними системами, відеотехнікою, електронними екзаменаторами. Вони працюють, головним чином, за допомогою методу самообслуговування. Прийшовши до «центру вибору», молоді люди

(вік обмежений) можуть отримати інформацію у вигляді тексту на екрані дисплея та короткого фільму приблизно про 4 тисячі професій. Інформацію надають у вигляді поточного оцінювання і дворічних прогнозів та сприяє тому, щоб професійні інтереси визначалися з урахуванням потреб господарства.

Пройшовши за допомогою комп'ютера тести на професійну придатність, відвідувач «центру вибору» може оцінити ступінь власної відповідності і того, чого вимагає професійна діяльність з певної спеціальності. Якщо ж після цієї інформації виникає необхідність у порадах консультанта, то звертаються у спеціальні відділи служби сприяння найму. Сьогодні в Канаді діє приблизно 70 «центрів вибору» (тобто в середньому один на 200 тисяч осіб економічно активного населення або на 60 тисяч осіб у віці від 15 до 24 років) [9].

Потрібно зазначити, що значні витрати на автоматизовані «центри вибору» виправдали себе. Найширший спектр представлених професій, дохідливо викладена інформація, цікаві форми її подачі, висока пропускна здатність «центрів вибору», що працюють за методом самообслуговування, – це підняло професійну орієнтацію на якісно новий рівень. Результати нововведень незрівнянні з тими, яких досягали шляхом прикріплення до шкіл інструкторів, кращі з яких могли привернути увагу учнів лише до незначної кількості професій, а інші – перетворити заняття з профорієнтації у звичайну формальність.

Закордонні дослідники зазначають [14], що обдаровані підлітки потребують більшої кількості професійної інформації стосовно власної майбутньої професії. Окрім того, обдаровані підлітки вбачають менше бар'єрів на шляху до кар'єри, ніж не обдаровані. Академічно обдаровані підлітки володіють значним обсягом професійної інформації та ідеями про те, як зробити бажану кар'єру. Інші дослідники [15] зазначають, що попри високий інтелектуальний рівень, обдаровані учні старших класів можуть відчувати значні перешкоди та проблеми в пошуку і плануванні власної кар'єри. Таким чином, ця група обдарованих підлітків потребує допомоги, коли йдеться про профорієнтацію та консультування в шкільному середовищі.

За результати турецького дослідження з профорієнтації обдарованих підлітків [16] виявити, що більш привабливими професіями для них були: інженерія, медицина, дизайн, наука, оборона, космічна наука, юриспруденція, спорт і бізнес. Більшість обдарованих вказали чітко та конкретне заняття. Були також відмінності між професійними вподобаннями хлопчиків і дівчат. Дівчата є більш обізнаними, ніж обдаровані хлопці про вибір кар'єри (Kelly & Cobb, 1991). Однокласники, сім'я, вчителі та соціальне середовище є зовнішніми факторами, які впливають на рішення майбутньої кар'єри дівчат (Nelson & Smith, 2001). Дівчата можуть надавати значущості культурним і соціальним наслідкам вибору кар'єри, а не їх особистісним бажанням та інтересам (Kerr & Maresh, 1994). Це може призвести до конфлікту в кар'єрному рішенні (Greene, 2003). Це оз-

начає, що дівчата знижують очікування від себе і власних кар'єрних досягнень, а також можуть знецінювати сильні сторони та інтереси.

Дослідники виявили, що обдаровані учні мають широке коло інтересів, тому мають певні труднощі під час вибору професії. Окрім того, обдаровані діти починають займатися вибором кар'єри набагато раніше (від 8–10 років), ніж однолітки через їхні значні здібності (Kerr, 1985; Silverman, 1993). Численні можливості обдарованих і талановитих учнів мають тенденцію збільшувати складність прийняття рішень і постановки цілей. Це може відповідно відтермінувати вибір кар'єри та викликати нерішучість (Kerr, 1990) [16].

Серед проблемних категорій у профорієнтації обдарованих західні дослідники [17] виокремлюють дві категорії, а саме: 1) *обдаровані учні з меншин*, 2) *обдаровані дівчата*.

В обдарованих особистостей є особливі потреби щодо планування кар'єри, а також потреби, пов'язані з мультипотенціальністю, тобто значною кількістю потенційно можливих шляхів розвитку кар'єри. Учні з расових меншин (афроамериканці, латиноамериканці, а також американські індіанці) мають менше шансів бути обраними для освітніх програм обдарованих і мають менші шанси на хороші результати за стандартними тестами досягнень, ніж їх однолітки. Крім того, у них можуть бути нижчі кар'єрні устремління через низькі соціальні очікування. Профорієнтація для цих учнів може бути більш ефективною, коли вона спрямована на підвищення кар'єрних устремлінь і підкреслює позакласні досягнення в ролі індикаторів можливих напрямів кар'єри. Планування кар'єри також має відбуватися паралельно зі створенням сильної етнічної ідентичності, щоб уникнути подальшого конфлікту між етнічною ідентичністю і досягненнями в суспільстві. Colangelo і LaFrenz (1981) надали пропозиції стосовно того, як це можна зробити.

Збереження стереотипних уявлень про роль дівчини та жінки в суспільстві, а також тривала соціалізація дівчат на другорядних посадах означає, що, незважаючи на значні успіхи в певних сферах (*медицина і право*), обдаровані дівчата з меншою ймовірністю ніж обдаровані хлопці зможуть повністю реалізувати власний потенціал. Обдаровані хлопці отримують вищі бали на вступних іспитах до коледжу. У порівнянні з обдарованими хлопцями, обдаровані дівчата недостатньо підготовлені в навчанні, оскільки вони менше відвідують курси з математики та природничих наук і менш складні курси з суспільних наук. За результатами аналізу в них менше можливостей для вибору спеціальності та досягнення кар'єрних цілей (Kerr, 1985). Обдаровані дівчата, ймовірно, поступово відмовляються від кар'єрних устремлінь, спочатку через недостатню підготовку, а потім через рішення, які можуть поставити потреби чоловіків і родини вище за їх власні потреби. Обдаровані жінки відстають від обдарованих чоловіків у різних аспектах, серед яких: заробітна плата, статус і просування по службі протягом трудового життя.

Щоб обдаровані дівчата мали більші шанси реалізувати власний потенціал під час планування кар'єри необхідно: зробити акцент на чіткій академічній підготовці (особливо в галузі математики та природничих наук); підтримувати кар'єрні устремління; виявляти як внутрішні, так і зовнішні бар'єри для досягнення кар'єрних цілей. Безліч пропозицій із планування кар'єри для обдарованих дівчат представлено в «SMART GIRLS, GIFTED WOMEN» (Kerr, 1985) [17].

Обдаровані підлітки мають різні інтереси та схильності. Вони наділені неабиякими здібностями, досягають відмінних результатів в отриманні освітніх послуг, активні під час шкільних і позашкільних заходах. У процесі професійного самовизначення у таких дітей виникає безліч варіантів, унаслідок чого діти не можуть обрати більш привабливий варіант [18, с. 48]. Обдаровані діти часто змушені визначитися в професійному плані раніше однолітків. Вони не лише розвиваються швидше, а й в юному віці концентруються на певній галузі науки, мистецтва, спорту. Це може викликати значні витрати часу та сімейних фінансів тощо. Обдарованість, що проявляється в такому ранньому віці, характеризується високим рівнем інтелектуального розвитку і, разом з тим, з огляду на нерівномірність психічного розвитку, недостатнім рівнем соціальної та емоційної зрілості, що спричиняє проблеми, які впливають на успішність вибору майбутньої професії. Подорослішавши, підліток може захопитися іншим предметом, але через усвідомлення того, скільки ресурсів витрачено на розвиток його першого вибору, а також через боязнь засмутити близьких, дитина іноді не говорить про наявну ситуацію. Залишається відбиток, який накладається на подальшу професійну самореалізацію в початково обраній сфері. Ключовим моментом у профорієнтаційній діяльності з обдарованими дітьми має стати формування та розвиток здатності до: самовизначення і самоактуалізації, реалізації їхніх виняткових можливостей у майбутньому та професійній діяльності.

Таким чином, можемо дійти висновку, що в розвинених країнах достатню увагу приділяють професійній орієнтації учнів. Поряд із допомогою у виборі професії пріоритетним є формування самостійності, вміння оцінювати себе в контексті ринку праці, прагнення до професійної конкурентоспроможності та мобільності. Як бачимо, головними цілями будь-якої системи профорієнтації є, з одного боку, задоволення потреб суспільства щодо кадрової політики та збалансування ринку праці, а з іншого – особистісна професійна самореалізація кожної людини.

Щодо української системи профорієнтації – на сьогодні в Україні відсутня єдина державна профорієнтаційна система, що спрямована на виявлення природних задатків для подальшого їх розвитку. Найбільшим потенціалом для розвитку майбутньої професійної діяльності в підлітків володіє система наукової освіти, яка в Україні забезпечується, насамперед, діяльністю Малої академії наук України. Профорієнтація в Україні також представлена одиничними

приватними фірмами. У такій ситуації врахування світового досвіду профорієнтації інших країн на державному рівні є цілком доцільним.

Використані літературні джерела

1. Балабанова Л.В. Управління персоналом / Л.В. Балабанова, О.В. Сардак. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 468 с.

2. Парсонс Т. Система современных обществ / пер. с англ. Л. Седова, А. Ковалева ; под ред. М.С. Ковалевой. Москва : Аспект Пресс, 1998. 270 с.

3. Гриншпун С.С. Профессиональная ориентация школьников в США / С.С. Гриншпун // Педагогика. 2005. № 9. С. 65–72.

4. Романова Е.С. Психодиагностика. 3-е издание: учеб. пособие / Е.С. Романова. 2016. 346 с.

5. Гриншпун С.С. «Академия Х»: подготовка американских школьников к жизни и труду / С.С. Гриншпун // Педагогика. 2006. № 4. С. 103–108.

6. Шамсутдинова И.Г. Профессиональная ориентация учащихся во Франции / И. Г. Шамсутдинова, О.И. Павлова // Педагогика. 2007. № 4. С. 101–111.

7. Феоктистова Т.В. Профориентация как средство обеспечения основ трудовой социализации школьников: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Т.В. Феоктистова. Казань, 2005. 188 с.

8. Гриншпун С.С. Опыт создания государственной службы профориентации во Франции / С.С. Гриншпун // Педагогика. 2004. № 7. С. 85–91.

9. Щёкин Г.В. Теория и практика управления персоналом: учеб.-метод. пособие / авт.-сост. Г.В. Щёкин. 2-е изд., стереотип. Киев: МАУП, 2003. 280 с.

10. Укке Ю.В. Диагностика сознательности выбора профессии у японских школьников / Ю.В. Укке // Вопросы психологии. 1990. № 5. С. 150–151.

11. Дусь Т.Э. Подготовка старшеклассников к осознанному выбору профессии в процессе социальной работы с молодежью: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Т.Э. Дусь. Омск, 2004. 255 с.

12. Гриншпун С.С. Организация профориентации школьников в Великобритании / С.С. Гриншпун // Педагогика. 2005. № 7. С. 100–105.

13. Клыгина Н.М. Профессиональная ориентация школьников. Аналитическая записка / под ред. Н.М. Клыгина, Н.А. Лифантьевой. Вологда, 2010. 81 с.

14. John B. Stewart Career Counselling for the Academically Gifted Student // Canadian Journal of Counselling. 1999, Vol. 33.

15. Charles P. Chen, Joyce Wong. Career counseling for gifted students // Australian Journal of Career Development. Vol. 22(3). P. 121–129.

16. Ogurlu, Üzeyir & Kaya, Fatih & Hızlı, Emine. Career Decisions of Gifted Students in Turkey // Journal Of European Education-Avrupa Eğitim Dergisi. 2015

17. Kerr B. Career Planning for Gifted and Talented Youth // Source: ERIC Clearinghouse on Handicapped and Gifted Children Reston VA. ERIC Digest #E492. 1990.

18. Лейтес Н.С. Возрастная одаренность и индивидуальные различия : избранные психологические труды /

Н.С. Лейтес. Воронеж : МОДЭК ; Москва : МПСИ, 2003. 464 с.

References

1. Balabanova, L. V., Sardak O. V. (2011). *Upravlinnia personalom [Personnel management]*. Kyiv.

2. Parsons, T. (1998). *Sistema sovremennykh obshchestv [The system of modern societies]*. Moscow.

3. Grinshpun, S. S. (2005). *Professionalnaia orientatsiia shkolnikov v SSHA [Professional orientation of schoolchildren in the USA]*. – *Pedagogika – Pedagogy*. 9, P. 65–72.

4. Romanova, E. S. (2016). *Psikhodiagnostika [Psychodiagnosis]*.

Grinshpun, S. S. (2006). «Akademiia KH»: podgotovka amerikanskikh shkolnikov k zhizni i trudu [«Academy X»: preparing American schoolchildren for life and work]. – *Pedagogika – Pedagogy*. 4, P. 103–108.

Shamsutdinova, I. G. (2007). *Professionalnaia orientatsiia uchashchikhsia vo Frantsii [Professional orientation of students in France]*. – *Pedagogika – Pedagogy*. 4, P. 101–111.

5. Feoktistova, T. V. (2005). *Proforientatsiia kak sredstvo obespecheniia osnov trudovoi sotsializatsii shkolnikov [Vocational guidance as a means of providing the fundamentals of labor socialization of schoolchildren]*. Kazan.

Grinshpun, S. S. (2004). *Opyt sozdaniia gosudarstvennoi sluzhby proforientatsii vo Frantsii [The experience of creating public service career guidance in France]*. – *Pedagogika – Pedagogy*. 7, P. 85–91.

6. Shchekin, G. V. (2003). *Teoriia i praktika upravleniia personalom [Theory and practice of personnel management]*. Kyiv.

7. Ukke, Iu. V. (1990). *Diagnostika soznatelnosti vybora professii u iaponskikh shkolnikov [Diagnosis of the choice of profession in Japanese schoolchildren]*. – *Voprosy psikhologii – Psychology issues*. 5. P. 150–151.

8. Dus, T. E. (2004). *Podgotovka starsheklassnikov k osoznannomu vyboru professii v protsesse sotsialnoi raboty s molodezhiu [Preparing high school students for the informed choice of professions in the process of social work with young people]*. Omsk.

Grinshpun, S. S. (2005). *Organizatsiia proforientatsii shkolnikov v Velikobritanii [Organization of career guidance for schoolchildren in the UK]*. *Pedagogika – Pedagogy*. 7, P. 100–105.

9. Klygina, N. M. (2010). *Professionalnaia orientatsiia shkolnikov [Vocational orientation of schoolchildren]*. Vologda.

10. Stewart, J. B. (1999). *Career Counselling for the Academically Gifted Student. Canadian Journal of Counselling/ Revue canadienne de counseling*. Vol. 33:1.

11. Charles, P Chen, Joyce Wong Career counseling for gifted students. *Australian Journal of Career Development*. 22(3), P. 121–129.

12. Ogurlu, Üzeyir & Kaya, Fatih & Hızlı, Emine. (2015). *Career Decisions of Gifted Students in Turkey. Journal Of European Education-Avrupa Eğitim Dergisi*.

13. Kerr, Barbara (1990). *Career Planning for Gifted and Talented Youth. Source: ERIC Clearinghouse on Handicapped and Gifted Children Reston VA. ERIC Digest #E492*.

14. Leites, N.S. (2003). *Vozrastnaia odarennost i individualnye razlichia* [Age giftedness and individual differences]. Moscow.

Nahnybida Maryna. Professional Orientation with Gifted Children: World Experience.

Summary.

The article describes career guidance activities carried out in the school education systems of different countries, namely: in the USA, France, Germany, Japan, Great Britain, Canada. The history of the development and formation of vocational guidance is traced and the main elements of the organizational structure of the vocational guidance service in these countries are identified, in particular; the problems of vocational guidance of the gifted are outlined. The needs of gifted adolescents regarding professional information are highlighted.

Gender differences in the perception of their future profession among gifted adolescents are noted. The world experience in career guidance for gifted children is described. The article deals with the fact that vocational guidance is increasingly acquiring great importance for young people as it helps making a conscious choice of the future and climbing the career ladder successfully. The process of vocational guidance formation can be accomplished under the influence of the nearest environment – the family or friends, or due to a number of measures affecting the choice of profession on the part of official institutions – school, mass media, placement service, specialized centres, particular organizations and enterprises interested in attracting specialists of the required specializations.

Despite some difference in career counseling systems and various theoretical foundations used in different countries, a common feature is that various educational institutions along with a network of public and private placement systems form the main elements of the organizational structure of vocational guidance of youth. During the study, factors that influenced the choice of a future profession were identified; identified the main problems of vocational guidance.

Key words: career guidance; giftedness; labor market; professional self-determination; pro-adaptation; gifted adolescents.

Нагнибеда М.М. Профорориентационная деятельность с одаренными детьми: мировой опыт.

Аннотация.

В статье описана профорориентационная деятельность, осуществляемая в системах школьного образования разных стран, а именно: в США, Франции, Германии, Японии, Великобритании, Канаде. Прослежена история развития и становления профорориентации. Определены основные элементы организационной структуры профорориентационной службы в этих странах, в частности очерчены проблемы профорориентации одаренных. Выделены потребности одаренных подростков касательно профессиональной информации. Отмечены гендерные различия в восприятии своей будущей профессии среди одаренных подростков. Описан мировой опыт в работе по профорориентации одаренных детей.

Ключевые слова: профорориентационная работа; профорориентация; одаренность; рынок труда; профессиональное самоопределение; профадаптация; одаренные подростки.

Стаття надійшла до редколегії 11 квітня 2019 року